

Izabela Barańska

izabelabaranska1982@gmail.com

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie

Ewelina Kusa-Chrzanowska

truf@wp.pl

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie

Mariusz Wiśniewski

mariusz.wisniewski1985@gmail.com

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie

ZESPÓŁ INTERDYSCYPLINARNY – INSTYTUCJONALNE „PRZYMIERZE” PRZECIW PRZEMOCY W RODZINIE

Wprowadzenie

Polski ustawodawca zaniepokojony zjawiskiem przemocy domowej podjął się „prawnego skonstruowania ciała” zajmującego się koordynowaniem pracy podmiotów, które przeciwdziałają zjawisku przemocy domowej. Regulując tak delikatną materię, zobligował wszystkie gminy na terenie Rzeczypospolitej Polskiej do powołania Zespołów Interdyscyplinarnych ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Powoływane do pracy w takim zespole grono ekspertów doświadczonych w pracy z rodziną stwarza realną możliwość niesienia pomocy. Organizowane przez zespół grupy robocze podejmują zindywidualizowane i zintensyfikowane działania odpowiednio dostosowane do pracy z ofiarą oraz sprawcą przemocy domowej.

Publikacja ma charakter przeglądowy, autorzy podjęli się analizy definicyjnego ujęcia zjawiska przemocy oraz charakterystyki sprawcy przemocy. Podejmując wskazaną problematykę, dokonali syntezy skali zjawiska przemocy domowej w świetle danych wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania, jak

również zobrazowali prawne aspekty powoływania i funkcjonowania zespołów interdyscyplinarnych. Powszechność i skala przemocy domowej, którą ujawniają przytoczone dane, wskazują na konieczność analizy instytucjonalnej formy pomocy przeciwdziałania temu zjawisku, którą jest zespół interdyscyplinarny.

Deficyjne ujęcie zjawiska przemocy

Zjawisko przemocy, jak każde inne pojęcie, można ująć w deficyjne ramy. „Etymologicznie słowo przemoc wiąże się z mocą, czyli władzą [...]. Jednakże za sprawą historycznych obciążeń terminu «przemoc» rzadko dziś pamiętamy o takim jego znaczeniu” (Speck, 2005, s. 31). W bogatej literaturze przedmiotu zwraca się głównie uwagę na rodzaj oraz skutki tego zjawiska. Publikacje zawierają próbę określenia, co nim jest, a co nie. Jednak wszystkie zwracają uwagę, że zachowanie sprawcy zdeterminowane jest wyłącznie jego własnymi potrzebami. Decydująca stała się korzyść własna, chęć bezwzględnej przeformowania „Ja” (Markiewicz-Matyja, 2007). Jadwiga Bińczycka definiuje zjawisko przemocy jako „wywieranie wpływu na ludzi, w wyniku którego ich aktualny poziom rozwoju somatycznego i duchowego jest mniejszy niż potencjalny poziom tego rozwoju” (2003, s. 61). Z kolei Irena Pospiszyl określa je jako wykorzystanie w kontaktach międzyludzkich przewagi sprawcy do realizacji własnych celów. Dokonuje się ono poprzez naruszenie praw osobistych drugiego człowieka, manipulowanie nim, nieliczenie się z jego dobrem oraz sprawianie mu cierpienia. Przemocą są wszelkie nieprzypadkowe działania wykorzystujące przewagę osoby stosującej przemoc, które godzą w wolność jednostki, przyczyniając się do jej fizycznej lub psychicznej krzywdy, i wykraczają poza społeczne normy wzajemnych kontaktów (2008, s. 57). Również ustawodawca dostrzegł przedmiotową problematykę, podejmując się sformułowania definicji prawnej zjawiska¹. Przez przemoc rozumie on jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób najbliższych, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne. Należy zwrócić uwagę, że przez osoby najbliższe ustawodawca rozumie małżonka, wstępnych,

¹ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390).

zstępnych, rodzeństwo, powinowatych w tej samej linii lub stopniu, osoby pozostające w stosunku przysposobienia oraz ich małżonków, a także osoby pozostające we wspólnym pożyciu. Dokonując analizy definicji zjawiska przemocy, należy zwrócić uwagę, że charakteryzuje je stały zestaw cech:

- jest intencjonalne – przemoc jest zamierzonym działaniem człowieka mającym na celu kontrolowanie i podporządkowanie osoby doznającej przemocy;
- siły są nierównomierne – w relacji jedna ze stron ma przewagę nad drugą, nie musi być to tylko siła fizyczna;
- narusza prawa i dobra osobiste – osoba stosująca przemoc wykorzystuje przewagę sił, narusza podstawowe prawa osoby, którą krzywdzi;
- powoduje ból i cierpienie – osoba stosująca przemoc naraża zdrowie i życie drugiej osoby na poważne szkody, doświadczenie bólu i cierpienia jest na tyle dotkliwe, że przyczynia się do tego, iż osoba doznająca przemocy ma mniejszą zdolność do samoobrony (Kątna, Przyborowska, Dałek i Drab, 2015, s. 7).

Istotą przemocy w rodzinie jest zatem wykorzystywanie przewagi, siły, władzy dla osiągnięcia określonego celu, czego efektem skutkiem jest krzywdzenie innych członków rodziny (Pilszyk, 2007, s. 827).

Przemoc domowa w zarysie

Maria Ryś wysuwa tezę, że dysfunkcja dotyka w większym lub mniejszym stopniu wielu rodzin, których nie dyskredytują jej łagodne formy. Przekroczenie owych granic pomiędzy wychowaniem a przemocą może w konsekwencji prowadzić do poważnych zaburzeń emocjonalnych, uzależnienia, współuzależnienia, zachowań autodestrukcyjnych, zaburzeń osobowości, a nawet przemocy (Ryś, 2003, s. 85). Ostatnia z wymienionych jest zjawiskiem występującym niemal powszechnie. Irena Pospiszyl wskazuje, że przemoc wewnątrzrodzinna jest najczęściej spotykaną formą agresji interpersonalnej. Toteż nowego znaczenia zdaje się nabierać teza, która mówi, że najbardziej niebezpiecznym miejscem na ziemi jest dom rodzinny po zmierzchu (Pospiszyl, 1994, s. 17). Przemoc przybiera wiele form, są to:

- 1) przemoc fizyczna – wszelkiego rodzaju bezpośrednie działanie z użyciem siły, którego rezultatem jest nieprzypadkowe zranienie, np. popychanie, spoliczkowanie, obezwładnienie szczypanie, kopanie, duszenie, bicie pięścią, otwartą ręką lub przedmiotami, oblewanie wrzątkiem lub substancjami żrącymi, użycie broni;

- 2) przemoc psychiczna – działanie prowadzące do zniszczenia pozytywnego obrazu siebie, jak: wyśmiewanie, wyszydzanie, poniżanie, upokarzanie, zawstydzanie, narzucanie własnych poglądów, stałe krytykowanie, kontrolowanie, ograniczanie kontaktów, groźby, szantażowanie²;
- 3) przemoc ekonomiczna – prowadzi do całkowitego uzależnienia finansowego od sprawcy poprzez odbieranie pieniędzy, uniemożliwianie podjęcia zatrudnienia, niezaspokajanie podstawowych potrzeb materialnych rodziny, okradanie, zaciąganie kredytów i zmuszanie do brania ich wbrew woli współmałżonka³;
- 4) przemoc seksualna – nadużycie i wykorzystanie seksualne (gwałt);
- 5) zaniedbanie, które dzielimy na:
 - zaniedbanie fizyczne – wszelkie zaniedbania fizyczne osoby, wobec której stosuje się przemoc, brak należytej opieki, w tym lekarskiej;
 - zaniedbanie psychiczne – formy odrzucenia, jak obojętność, nieokazywanie pozytywnych uczuć, chłód emocjonalny, lekceważenie psychicznych potrzeb ofiary (w tym materialnych, niezbędnych do właściwego funkcjonowania – Mazur, 2002, s. 40).

Przemoc w rodzinie wydaje się silnie związana ze społeczną akceptacją zjawiska. Renata Szczepanik stwierdza, iż role kobiety i mężczyzny to podstawowe role społeczne. Podział ten uznawany jest za naturalny i zarazem oczywisty. Są one zdeterminowane biologicznie, a także kulturowo i społecznie (społeczne nakazy roli, stereotypy itp.). W społeczeństwie zdaje się wciąż pokutować przekonanie o roli kobiety stworzonej do podejmowania zachowań pielęgnacyjnych, opiekuńczych, pasywnych, zaś mężczyzny – do zachowań ekspansywnych, wojowniczych, a w końcu agresywnych (Szczepanik, 2007, s. 57). Takie przekonanie oraz trwający od lat model patriarchalny sprawiają, że zwykle osobami stosującymi przemoc są mężczyźni. Przemoc wobec kobiet jest zatem jednym z zasadniczych problemów, silnie wiążącym się z zakorzenionymi w społeczeństwie i kulturze stereotypami, jak:

- wiara w naturalny porządek rzeczy, która wywodzi się z podejścia patriarchalnego, czyli z umiejscowienia władzy w rodzinie;
- powszechność używania wizerunków kobiet jako przedmiotów;

² *Poradnik Dzielnicowego „Przemoc w rodzinie”. Przemoc jest przestępstwem*, Ogólnopolskie pogotowie dla ofiar przemocy w rodzinie „Niebieska Linia”, Instytut Psychologii Zdrowia, s. 3.

³ Wojewódzki program przeciwdziałania przemocy w rodzinie, Załącznik do uchwały nr XXX-III/315/2009 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 23 marca 2009 r., s. 13.

- kulturowe wzmocnienie wyuczonej bezradności;
- tolerancja wobec zjawiska przemocy⁴. Powszechnie zdaje się istnieć przyzwolenie na umiejscowienie mężczyzny w pozycji władzy – co za tym idzie, posiada on społeczne przyzwolenie na decydowanie o rodzinie. Świat kobiet jest światem, z którego drwina, dzięki społecznemu przyzwoleniu, stała się powszechnością, czymś na porządku dziennym; „uprawnione” stało się m.in. sformułowanie „nie becz jak baba”. U chłopców usilnie próbuje się wykorzenić cechy, które w społecznym odbiorze mogłyby zostać uznane jako niemęskie, takie jak płaczliwość, empatia czy okazywanie strachu. Ich zabawy nastawione są na eksplorację, aktywność, poznawanie świata. Z kolei zabawy dziewcząt koncentrują się wokół pielęgnacji i „wyuczonego” konformizmu. Dodatkowo wszechobecne wykorzystywanie w dostępnych środkach przekazu ciała kobiety do sprzedaży towarów może jedynie umacniać postrzeganie ich w kategoriach przedmiotu, „dodatku”. Społeczna tolerancja wobec przemocy, niejednokrotnie okraszona bezkarnością sprawców, skutkuje traktowaniem owego zjawiska jako indywidualnego problemu odbywającego się za zamkniętymi drzwiami. Z upływem czasu powoduje to powstawanie syndromu wyuczonej bezradności, efektu destruktywnego procesu przystosowania, jaki dokonał się w ofierze na skutek sytuacji dla niej krzywdzącej (Pospiszyl, 2008, s. 69).

Przemoc wobec kobiet – partnerek, współmałżonek – to nie jedyny rodzaj przemocy w rodzinie. Kobiety także bywają jej sprawcami. Jak zauważa Irena Pospiszyl, przemoc kobiet wobec mężczyzn nie jest zjawiskiem rzadkim, lecz takim, które od wieków przenika wszystkie struktury społeczne, choć znacznie trudniej ją zbadać m.in. z powodu ambicji, męskiej dumy i dominującego podejścia patriarchalnego (Pospiszyl, 1999, s. 33). Agresja kobiet częściej ma charakter ekspresyjny, emocjonalny, jest poprzedzona bodźcem podobnej natury lub kłopotami ekonomicznymi. Agresja mężczyzn ma raczej charakter instrumentalny, prowokują ją cele, w realizacji których zachowanie kobiety jest uznawane za przeszkodę, czy poczucie zagrożenia własnego „ja” (Pospiszyl, 1994, s. 80).

Problematyka przemocy wobec dzieci budzi szczególny społeczny sprzeciw. Najmniejsi, a zarazem bezbronni i zależni od innych uczestnicy życia

⁴ *Niezbędnik Psychologa. Przemoc w wobec kobiet w rodzinie. Opracowanie, cz. I, Zespół CPK; cz. II, M. Józwiak, Warszawa 2007, s. 12–20.*

społecznego pozostają na łasce oprawcy. Ewa Jarosz podkreśla, iż przemoc wobec dzieci jest łamaniem ich praw, nadużywaniem przez rodziców lub opiekunów swojej pozycji i siły, wykorzystywaniem dziecka do realizacji własnych potrzeb i „interesów” (Jarosz, 2015, s. 15). Określenie rozmiarów zjawiska przemocy wobec dzieci jest niezwykle trudne, gdyż duża część przypadków pozostaje nieujawniona. Barbara Krahe podkreśla, iż doznawanie, jak również bycie świadkiem przemocy w rodzinie zwiększa ryzyko agresywnych zachowań samych ofiar lub świadków, tworząc często międzypokoleniowy cykl przemocy. Dziecko doświadczające krzywdy może stać się krzywdzącym rodzicem (Krahe, 2006, s. 147). Nabywa ono przekonania o prawomocności siły fizycznej jako siły sprawczej, egzekwującej wolę, jednocześnie deprecjonując potrzebę bycia kochanym, co skutkuje potęgowaniem gniewu i pragnieniem odwzięczenia się tym samym u przyszłej ofiary (Kałka, 2007, s. 15–16). Istotnym problemem jest także przemoc wobec osób starszych. Ujawniane formy przemocy często stanowią jedynie wierzchołek góry lodowej, dając mylny obraz spektrum zjawiska. Krahe identyfikuje izolację w otoczeniu domowym oraz ograniczony kontakt z ludźmi z zewnątrz jako czynnik warunkujący trudności w wykryciu zjawiska przemocy. Ponadto same osoby starsze ukrywają ten fakt przed otoczeniem, ponieważ są zależne od opieki osoby, która je krzywdzi. Rodzice krzywdzeni przez synów czy córki mogą być zakłopotani, a nawet brać na siebie odpowiedzialność za to, że wychowały dzieci, które w ten sposób traktują swoich rodziców (Krahe, 2006, s. 164).

Poza bezpośrednim aktem przemocy zagrażającym zdrowiu bądź życiu na ofiarę oddziałuje silniejszy, niewidoczny czynnik – wiktyimizacja. Małgorzata Wysocka-Pleczyk podkreśla, że „akty przemocy wywołują oddźwięk w społeczeństwie, budząc lęk; przyczyniając się także do pośredniej wiktyimizacji, czyli zwiększenia się obaw przed przemocą i uczucia cierpienia u osób niebędących bezpośrednimi ofiarami przemocy. Jednym ze sposobów uporania się z sytuacją pokrzywdzenia jest zaprzeczenie faktowi przemocy [...], a gdy jest to możliwe, dochodzi do obwiniania ofiar, dystansowania się od nich, jak również powstawania szeregu stereotypów dotyczących ofiar” (Wysocka-Pleczyk, 2004, s. 222).

Społeczna charakterystyka sprawy przemocy.

Jak zauważa Dorota Kubacka-Jasiecka, najłatwiej stanąć po stronie sprawcy, ponieważ żąda on od nas tylko bezczynności, apeluje do powszechnej skłonności: nie widzieć, nie słyszeć i milczeć. Ofiara, przeciwnie, domaga się od nas,

żebyśmy wzięli na siebie część jej cierpienia, żąda działania, zaangażowania i pamięci (Herman, 1998, s. 11).

Sprawcy przemocy nie stanowią jednolitej grupy, są zróżnicowani zarówno pod względem osobowościowym, jak i biograficznym. Kubacka-Jasiecka zaznacza, iż osoby uciekające się do przemocy doskonale znają mechanizmy funkcjonowania władzy, norm społecznych i kontroli. Znajdują sytuację, w której ich tyrania może być tolerowana, stosunkowo rzadko popadają w jawny konflikt z prawem. Stosując przemoc, usprawiedliwiają się, oskarżając ofiary o kłamstwo, przesadę, prowokację czy zdradę (Kubacka-Jasiecka, 2010, s. 333–334). Danuta Rode wyróżniła cztery grupy sprawców przemocy:

- 1) grupa A – sprawcy kreatywnie agresywni, którzy m.in. wyróżniają się mocną agresją fizyczną i słowną. Są skłonni do irytacji, upatrują powodów swojego działania nie w sobie, a na zewnątrz oraz charakteryzują się niższym od przeciętnego poziomem inteligencji. Mają problem z utrzymaniem kontroli podczas picia alkoholu. Pochodzą z kompletnych rodzin, ale z obojgiem rodziców łączą ich negatywne więzi. W dzieciństwie sami byli ofiarami brutalnej przemocy fizycznej.
- 2) grupa B – grupa sprawców o niskich kompetencjach zaradczych, którzy stosują głównie przemoc werbalną; podobnie jak poprzednia grupa upatrują przyczyn swoich zachowań na zewnątrz, posiadają inteligencję z pogranicza upośledzenia. Mają trudności z kontrolą spożywania alkoholu. Pochodzą z rodzin rozbitych lub są dziećmi panieńskimi. W dzieciństwie doświadczali przemocy fizycznej.
- 3) grupa C – sprawcy psychopatyczno-odwetowi, charakteryzujący się działaniami manipulacyjnymi wymierzonymi w inne osoby, bardzo wysoką samoakceptacją i przeciętnym poziomem inteligencji. Pochodzą z rodzin rozbitych lub są dziećmi panieńskimi, w dzieciństwie doświadczali przemocy fizycznej. W tej grupie znaczna część sygnalizowała problem ojców z nadużywaniem alkoholu.
- 4) grupa D – sprawcy z dużym potencjałem przystosowawczym, mają wewnętrzne poczucie kontroli i stosują przemoc pośrednią oraz przemoc fizyczną w stopniu umiarkowanym. Pochodzą z rodzin kompletnych, a z rodzicami łączyły je pozytywne więzi emocjonalne. Tylko co czwarta osoba w tej grupie doświadcziała w dzieciństwie przemocy fizycznej (Rode, 2010).

Z kolei Amy Holtzworth-Munroe oraz G.L. Stuart wyodrębnili trzy grupy sprawców:

- 1) wyłącznie rodzinnych – charakteryzujących się impulsywnością, słabymi umiejętnościami komunikowania się i doświadczeniami przemocy w rodzinie;
- 2) dysforycznych/borderline – ten typ sprawców ma za sobą historię odtrącenia przez rodziców i bycia maltretowanym w dzieciństwie, popełniał wykroczenia, posiada słabe umiejętności komunikacji i współżycia społecznego, wyobraża sobie przemoc jako sposób na rozwiązanie problemów, panicznie obawia się odrzucenia i nie odczuwa wyrzutów sumienia;
- 3) gwałtownych/antyspołecznych – sprawca ma wszystkie wymienione wyżej cechy, ale znacznie bardziej zintensyfikowane (Holtzworth-Munroe, Stuart, 1994, s. 476–497). Społeczne reakcje wobec sprawców przemocy domowej wykazują charakter dwubiegunowy. Bińczycka przedstawia dwie grupy takich postaw. Pierwszą charakteryzuje nastawienie restrykcyjne. Ten typ postawy jest domeną osób, które niejako z lubością obserwują/rejestrują czyny przestępcze, odczuwając dreszczyk grozy i przerażenia. Taki stan rzeczy prowokują tezę o społecznym zapotrzebowaniu na ten rodzaj emocji. Przemoc jest nie tylko indywidualną tragedią, ale również informacją eksportową zaspokajającą zapotrzebowanie na określone emocje. Stwarza to warunki do stawiania się w roli osoby wydającej werdykt i moralisty, do bezwzględnego potępienia sprawcy aż po jego demonizację. Przeciwnieństwem tego stanowiska są postawy ukierunkowane na chęć niesienia pomocy i zrozumienie sprawcy; charakteryzuje je myślenie o „sprawcy jako człowieku” zgodnie z poglądem, że w każdym drzemie człowieczeństwo (Bińczycka, 2003, s. 62–63). Człowiek jest takim, jakim ukształtowało go społeczeństwo.

Osoba stosująca przemoc w rodzinie podejmuje szereg działań, aby przejąć kontrolę nad swoją ofiarą, w konsekwencji doprowadzając do swego rodzaju „prania mózgu”. Jest to psychotechnika służąca szybkiej i intensywnej indoktrynacji, mająca na celu zmianę cech osobowości (uczuć, potrzeb, przekonań, poczucia tożsamości), wymuszenie lojalności zgodnej z oczekiwaniami manipulatora. Głównymi jej elementami są:

- izolacja – polegająca na stopniowym pozbawianiu wsparcia z zewnątrz – ograniczaniu kontaktów z rodziną i przyjaciółmi;
- zakaz podjęcia pracy zarobkowej czy aktywności społecznej;
- monopolizacja uwagi – koncentrowanie uwagi ofiary na sprawcy, jego nastrojach, wymaganiach, przewidywaniach kolejnych zachowań, osłabienie, doprowadzanie do przemęczenia – wszystkie zachowania

mające skutkować utratą poczucia własnej wartości (bezsensowne zadania, ograniczenia, pozbawianie jedzenia i snu, groźby – by doprowadzić do zniewolenia).

Dodatkowo naprzemiennosc stosowania kar i nagród utrudnia ofierze ocenę sytuacji – niezależnie od tego demonstrowanie władzy ma przekonać o daremności stawiania oporu i utwierdzić ofiarę w przekonaniu o wszechmocy sprawcy (Jóźwik, 2007, s. 41–43).

Zespół interdyscyplinarny jako instytucjonalna forma pomocy rodzinie

Znowelizowana ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wprowadziła od dnia 1 sierpnia 2010 roku obowiązek tworzenia w każdej z gmin zespołów interdyscyplinarnych powołanych w celu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Zespół interdyscyplinarny to krąg specjalistów wspólnie walczących ze zjawiskiem przemocy w rodzinie, powoływany przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta.

W jego skład wchodzi przedstawiciele jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych⁵. Jego członkami mogą być także kuratorzy sądowi⁶, zarówno kuratorzy zawodowi, jak i kuratorzy społeczni⁷, a także prokuratorzy oraz przedstawiciele innych podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie⁸. Posiedzenia zespołu odbywają się co najmniej raz na trzy miesiące, a na jego czele stoi przewodniczący. Zespół interdyscyplinarny realizuje działania określone w gminnym programie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz programie ochrony ofiar tego zjawiska⁹, a zasady jego pracy określone są w uchwale Rady gminy dotyczącej trybu i sposobu powoływania i odwoływania członków zespołu

⁵ Art. 9a ust. 3 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.).

⁶ Art. 9a ust. 4 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.).

⁷ Art. 2 ust. 1 Ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.).

⁸ Art. 9a ust. 5 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.).

⁹ Art. 9b ust. 1 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.).

interdyscyplinarnego oraz szczegółowych warunków jego funkcjonowania¹⁰. Zadaniem zespołu jest integrowanie i koordynowanie działań podmiotów oraz specjalistów, w szczególności przez diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie, podejmowanie w środowisku nią zagrożonym działań mających na celu jej zwalczanie, organizowanie interwencji w środowisku dotkniętym problemem, rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym, inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie¹¹. Główną ideą pracy zespołowej jest wspólne wypracowanie diagnozy i strategii pomocy. Równoczesne przyjrzenie się rodzinie przez wielu specjalistów daje pełniejszy i trafniejszy obraz problemów i mocnych stron tej komórki społecznej, co z kolei umożliwi skonstruowanie skoordynowanego planu pomocy, w którym działania różnych specjalistów nie będą się powielać, a tym bardziej wykluczać. Przepływ informacji między służbami jest szybszy, co oszczędza czas i energię poszczególnych pracowników. Dodatkowo podopieczni mają mniejszą możliwość manipulowania profesjonalistami zaangażowanymi w ich problemy (Kałka, 2017, s. 121–122). Praca zespołu interdyscyplinarnego niesie ze sobą wiele korzyści dla rodziny objętej pomocą, należą do nich między innymi otrzymanie szybszego, specjalistycznego wsparcia, bardziej zindywidualizowanego i adekwatnego do aktualnych potrzeb poszczególnych członków, co w rezultacie sprzyja przezwyciężeniu przez ofiary przemocy trudnej, kryzysowej sytuacji.

Zespół interdyscyplinarny na mocy ustawy powołuje tzw. grupy robocze, które podejmują działania pomocowe i interwencyjne w wypadku konkretnych rodzin dotkniętych przemocą, pracując w bezpośrednim kontakcie z tymi rodzinami. W skład grup roboczych wchodzi przedstawiciele jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty, ochrony zdrowia¹²; mogą to być także kuratorzy sądowi, przedstawiciele innych podmiotów, specjaliści w dziedzinie przeciwdziałania przemocy w rodzinie¹³. Prace w ramach grup roboczych

¹⁰ Art. 9a ust. 15 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.).

¹¹ Art. 9b ust. 2 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.).

¹² Art. 9a ust. 11 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.).

¹³ Art. 9a ust. 12 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.).

są prowadzone w zależności od potrzeb zgłaszanych przez zespół interdyscyplinarny lub wynikających z problemów występujących w indywidualnych przypadkach. Kiedy przedstawiciel jednostki organizacyjnej pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty lub ochrony zdrowia w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych nabierze podejrzeń lub otrzyma informację, że w danej rodzinie może występować przemoc, wypełnia formularz „Niebieska Karta” i tym samym wszczynają procedurę.

Tok tejże procedury został określony Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”.

Sporządzony formularz „Niebieska Karta – A” zostaje w ciągu siedmiu dni przekazany do przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego¹⁴. Ten w terminie trzech dni przekazuje otrzymany formularz członkom zespołu interdyscyplinarnego lub grupy roboczej¹⁵. Od tego momentu rozpoczyna się współpraca powołanych specjalistów w celu przeciwdziałania zjawisku przemocy w konkretnej rodzinie. Fundamentem i wyznacznikiem owej współpracy jest stworzony przez nich indywidualny plan pomocy w konkretnym przypadku.

Członkowie zespołu interdyscyplinarnego i grup roboczych mogą przetwarzać dane osób dotkniętych przemocą w rodzinie i osób ją stosujących – dotyczące stanu zdrowia, nałogów, skazań, orzeczeń o ukaraniu, a także innych orzeczeń wydanych w postępowaniu sądowym lub administracyjnym – bez zgody i wiedzy osób, których dane te dotyczą¹⁶. Poza tym są zobowiązani do zachowania poufności wszelkich informacji i danych pozyskanych przy realizacji zadań, a obowiązek ten rozciąga się także na okres po ustaniu członkostwa w zespole interdyscyplinarnym oraz w grupach roboczych¹⁷.

¹⁴ § 7 ust. 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. z 2011 r. Nr 209 poz. 1245).

¹⁵ § 8 ust. 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. z 2011 r. Nr 209 poz. 1245).

¹⁶ Art. 9c ust. 1 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.).

¹⁷ Art. 9c ust. 2 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.).

Skala zjawiska przemocy w rodzinie

Dokonanie dokładnego pomiaru skali zjawiska przemocy w rodzinie jest zadaniem niezwykle trudnym – ogromna jego część nie wychodzi na światło dzienne.

W Polsce rozmiary przemocy w rodzinie są szacowane na podstawie wielu różnych źródeł. Przyjmowane wskaźniki mają nierzadko charakter pośredni (np. liczba spraw sądowych o ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich, liczba spraw rozwodowych, gdzie jako przyczynę rozpadu związku uznano fizyczne lub moralne znęcanie się). Do bezpośrednich wskaźników należą:

- opracowania i statystyki sądowe (liczby spraw i wyroków z odpowiednich artykułów kodeksu karnego dotyczących przemocy w rodzinie, np. art. 207 k.k.);
- naukowe badania epidemiologiczne, które ustalają rozmiary zjawiska w wymiarze obiektywnym (np. w badaniach typu *self-report*, tj. przez zapytywanie o doświadczenie lub stosowanie przemocy w rodzinie, w tym w wersji badań retrospektywnych) lub subiektywnym (gdzie analizowane jest odczuwanie i obserwowane rozmiarów zjawiska przez opinię publiczną);
- statystyki policyjne, które rejestrują liczby domowych interwencji policji dotyczących przemocy domowej, liczby przestępstw i ofiar w programie „Niebieskiej Karty” (Pilch i Jarosz, 2003, s. 1065). Rozmiar zjawiska przemocy w rodzinie ukazują m.in. dane statystyczne pochodzące z realizacji przez wymiar sprawiedliwości Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w 2012 roku¹⁸. Opracowanie to opiera się na danych dotyczących przestępstwa z art. 207 § 1 kodeksu karnego. Zgodnie z jego treścią, kto znęca się fizycznie lub psychicznie nad osobą najbliższą lub nad inną osobą pozostającą w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy albo nad małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan psychiczny lub fizyczny, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat¹⁹.

¹⁸ Wyciąg z informacji o realizacji przez wymiar sprawiedliwości Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w 2012 r. – dane statystyczne, https://ms.gov.pl/Data/Files/_public/ppwr/aktualnosc/wyciag-z-informacji-o-realizacji-przez-wymiar-sprawiedliwosci-kppwr---dane-statystyczne.pdf [dostęp: 1.07.2017].

¹⁹ Art. 207 § 1 Ustawy z dnia 6 czerwca 1977 r. Kodeks karny (Dz. U. z 2016 r. poz. 1137 ze zm.).

	2012	2011	2010	2009
liczba osób skazanych	12,877	13,588	13,569	14,506
liczba osób uniewinnionych	460	444	432	501
warunkowo umorzono postępowanie	1,161	1,241	1,304	1,365
umorzono postępowanie	747	799	927	1,034
tymczasowo aresztowano	795	736	816	926

Tabela 1

Postępowania sądów rejonowych w roku 2012 w zw. z art. 207 § 1 kodeksu karnego w latach 2012–2009

Źródło: wyciąg z informacji o realizacji przez wymiar sprawiedliwości Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w 2012 roku.

Wymierzona kara	2012	2011	2010	2009
kary grzywny	165	167	193	229
kar ograniczenia wolności	574	615	712	637
kar pozbawienia wolności	12,128	12,806	12,664	13,640

Tabela 2

Wymierzone kary osobom skazanym nieprawomocnymi wyrokami sądów rejonowych z art. 207 § 1 kodeksu karnego w latach 2009–2012

Źródło: wyciąg z informacji o realizacji przez wymiar sprawiedliwości Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w 2012 roku – dane statystyczne.

Pokrzywdzeni	2012	2011	2010	2009
Małoletni	3.875	4.407	3.003	3.526
Kobiety	14.127	14.517	11.828	12.597
mężczyźni	2.810	2012	-----	-----

Tabela 3

Pokrzywdzeni przestępstwem z art. 207 § 1 kk w latach 2009–2012

Źródło: wyciąg z informacji o realizacji przez wymiar sprawiedliwości Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w 2012 roku – dane statystyczne.

W 2006 roku powstał Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2006–2016, którego celem między innymi było poszerzenie wiedzy na temat rozmiarów przemocy w rodzinie w Polsce. W ramach owego programu w 2007 roku przeprowadzone zostało badanie mające na celu poznanie postaw Polaków wobec problemu przemocy w rodzinie, pośrednich lub bezpośrednich kontaktów z sytuacjami takiej przemocy, okoliczności temu towarzyszących oraz identyfikacji ofiar i sprawców, z uwzględnieniem podziału na różne formy przemocy. Jak wynika z uzyskanych danych, zjawisko przemocy dotyczy średnio połowy rodzin. Prawie dwie trzecie (64%) badanych potwierdziło, że zna w swoim otoczeniu takie rodziny, o których słyszało lub wie, że dochodzi w nich do różnych form przemocy:

- psychicznej (52% respondentów);
- fizycznej (44%);
- ekonomicznej (26%);
- seksualnej (9%).

Przynajmniej raz przemocy członka rodziny doświadczyło 36% badanych. Zazwyczaj respondenci doświadczali tylko jednej formy (20%), a co setny badany (1%) – form łączonych; natomiast aż co piąty badany (20%) był jej sprawcą.

Przemoc wobec dzieci jest zjawiskiem występującym nader często; 14% badanych żyje w gospodarstwie, w którym dziecko stało się ofiarą przemocy. Najczęściej doznawanymi przez nie formami przemocy były przemoc psychiczna (10% badanych oznajmiło, że w zamieszkiwanym gospodarstwie domowym ofiara przemocy emocjonalnej była osobą małoletnią) i fizyczna (7%), rzadziej ekonomiczna (3%) i seksualna (mniej niż co setne dziecko). 5% respondentów przyznało, że mieszka w gospodarstwie domowym, gdzie ofiarą przemocy stała się osoba starsza lub niepełnosprawna. Względem osób starszych stosowana jest przemoc psychiczna (3%), fizyczna (2%) i ekonomiczna (1%). Badanie

wykazało, że przemoc ekonomiczna dotyka osoby chore, niepełnosprawne i wymagające opieki prawie dwa razy częściej (13%) niż osoby zdrowe, które w ogóle nie chorują (7%). Niestety osoby te narażone są na cykliczne akty przemocy. W gorszej sytuacji znajdują się chorzy i niepełnosprawni, bo cykliczność tego zjawiska dotyczy 16%; osób uskarżających się na poważniejsze dolegliwości było 14%, mniejszy odsetek stanowiły osoby zdrowe (7%). Więcej niż co trzeci Polak (36%) przyznaje, że przynajmniej raz w życiu doświadczył jakiegokolwiek formy przemocy. 30% badanych zetknęło się z przemocą więcej niż raz, zaś 11% doznawało jej wielokrotnie. Badanych najczęściej dotykała przemoc psychiczna – przynajmniej raz stała się udziałem 31% z nich. W przypadku przemocy fizycznej skala jest nieco mniejsza, gdyż do jej doświadczenia przyznało się 17% badanych. Przemocą ekonomiczną dotkniętych było ośmiu na stu (8%) respondentów, natomiast 3% z nich doznało przemocy seksualnej²⁰. Pociuszający jest fakt, że prawie powszechna jest w Polsce opinia, iż pomaganie dzieciom – ofiarom przemocy w rodzinie jest obowiązkiem moralnym każdego obywatela. W roku 2008 badano skalę zjawiska występowania przemocy wobec dzieci. Jak wynika z analizy otrzymanych danych, 44% Polaków zna przynajmniej jedną rodzinę, o której słyszało lub wie, że dochodzi w niej do aktów przemocy wobec dzieci. 15% badanych zastosowało wobec swojego dziecka którąkolwiek formę przemocy przynajmniej raz, a 12% Polaków przyznało, że użyło przynajmniej jednej z czterech form przemocy częściej niż raz. Przemoc psychiczną wobec dziecka przynajmniej raz zastosowało 9% rodziców, 8% badanych stosowało przemoc fizyczną, a 2% przemoc ekonomiczną; do użycia przemocy seksualnej wobec swojego dziecka przyznało się mniej niż 1% badanych²¹. Ofiarami przemocy (psychicznej, ekonomicznej, fizycznej) są częściej chłopcy niż dziewczynki. Aż 37% społeczeństwa twierdzi, że w dzieciństwie stosowano wobec niego którąkolwiek formę przemocy przynajmniej raz, zaś do bycia ofiarą przynajmniej jednej formy przemocy częściej niż raz przyznało się 29% badanych. Wielokrotnych aktów przemocy w dzieciństwie doświadczyło 9% respondentów. Najczęstszą formą

²⁰ Dane statystyczne z badania „Polacy wobec zjawiska przemocy w rodzinie oraz opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie”, wyniki badań TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa, październik 2007 r.

²¹ Działania Ministerstwa Prac i Polityki Społecznej na rzecz przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci, http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Przemoc%20w%20rodzinie/kocham%20reaguje/dzialania_mpips.pdf [dostęp: 1.07.2017].

była przemoc fizyczna – 27%, następnie psychiczna – 21%, znacznie rzadziej ekonomiczna – 9% i seksualna – 2%²². W roku 2009 Państwowa Akademia Nauk na zlecenie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej przeprowadziła badania dotyczące przemocy wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Badani wypowiadali się na temat aktów przemocy, z którymi zetknęli się poza kręgiem własnej rodziny, oraz spotykanych we własnej rodzinie. Jeśli chodzi o przemoc fizyczną, respondenci oznajmili, że nie zetknęli się i nie słyszeli o jej stosowaniu wobec osób starszych (ponad połowa badanych). Badani, którzy zetknęli się z przemocą poza rodziną, oznajmili jednak, że najczęściej była to izolacja i zamykanie (46,7% badanych), następnie szarpanie, popychanie, poszturchywanie (46%) oraz uderzanie i bicie (43,1%). Duża część, bo aż 90% respondentów, oznajmiła, że nie spotkała się z przemocą fizyczną we własnej rodzinie. We wskazaniach najczęściej występowało izolowanie i zamykanie – 11,6%.

Spośród badanych 50% oznajmiło, że spotkało się z przemocą ekonomiczną wobec osób starszych poza własną rodziną. Najczęściej sygnalizowaną jej formą było zabieranie pieniędzy (51,5%).

Jednocześnie badania wykazały, że we własnej rodzinie z zabieraniem pieniędzy zetknęło się 14,2% badanych, z kolei z zabieraniem własności materialnej i zmuszaniem do prac domowych – 12,2% respondentów. W kontekście własnej rodziny 14,2% badanych przyznało, że zabrano im pieniądze przynajmniej raz; zabranie własności i zmuszanie do prac dotknęło 12,2% osób.

W kwestii przemocy psychicznej pytano badanych o „ośmieszanie lub wyzywanie, wytykanie starości i niepełnosprawności fizycznej lub psychicznej oraz zmuszanie do różnych rzeczy na drodze pogroźek, gróźb lub szantażu”. Wytykanie niepełnosprawności występowało odpowiednio u 48,3% i 48,5% respondentów. 12,9% osób przyznaje, że kiedykolwiek dochodziło do ośmieszania i wyzywania w ich własnej rodzinie. W 13,2% przypadków miało miejsce wytykanie niepełnosprawności, a w 12,3% – groźby lub szantaż.

Większość respondentów stwierdziło, że nigdy nie zetknęło się w swoim otoczeniu z przemocą seksualną, natomiast 22,7% oznajmiło, że doświadczyło jej przejawów.

²² Badanie dotyczące zjawiska przemocy w rodzinie wobec dzieci. Opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie wobec dzieci. Raport z badania TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa, lipiec 2008 r., https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Przemoc%20w%20rodzynie/dzieci_spol.pdf [dostęp: 1.07.2017].

W analizowanej grupie 31,9% ankietowanych przyznało, że spotkało się z uderzaniem lub biciem osoby niepełnosprawnej, 34,3% zaś – z jej szarpaniem lub popychaniem, zaś 34,4% – z izolowaniem lub zamykaniem.

W rodzinie badanych najczęstszą formą było uderzanie i bicie (10,6%), następnie szarpanie, popychanie i poszturchiwanie (7,7%) oraz izolowanie lub zamykanie (6,9%).

W kwestii przemocy ekonomicznej względem osób niepełnosprawnych poza rodziną najczęściej zgłaszaną formą było zabieranie dóbr materialnych (45,2% respondentów), następnie zabieranie pieniędzy (36,5%), a najrzadziej – zmuszanie do prac domowych (31,2%). Z zabieraniem pieniędzy w rodzinie zetknęło się kiedykolwiek 9,3% badanych, z zabieraniem własności materialnej 7,3%, ze zmuszaniem do prac domowych – 8,6% respondentów.

Przemoc seksualną poza rodziną sygnalizowało 19,7% badanych, a istnienie przemocy seksualnej we własnych rodzinach potwierdziło 4,8%²³. W roku 2014 zostało przeprowadzone ogólnopolskie badanie w ramach projektu „Diagnoza i porównanie skali zjawiska przemocy w rodzinie oraz ocena efektywności działań podejmowanych na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie”. 24,7% przebadanych osób deklarowało, że w ciągu swojego życia doświadczyło co najmniej jednej z czterech form przemocy – to mniej niż w 2010 roku: wówczas było to 33,8% badanych. Przeważająca część – 64% respondentów – miała styczność z jedną formą przemocy, 28,2% z nich – z dwoma rodzajami. Zauważono także, że kobiety częściej niż mężczyźni przyznawały się do doświadczania przemocy. Najczęściej spotykaną jej formą była przemoc psychiczna – 17,3%, następnie fizyczna – 15,8%, a znacznie rzadziej przemoc ekonomiczna – 4,3%, oraz przemoc seksualna – 1,5%. Jedynie 9,3% respondentów przyznało się do stosowania przemocy w rodzinie. Jak wykazały deklaracje ofiar i świadków, ofiarami przemocy padały najczęściej kobiety.

Badani twierdzili, że osoby niepełnosprawne stanowiły wśród ofiar przemocy niewielki odsetek – tak przyznało 5,4% samych ofiar, 2,7% sprawców i 5,7% jej świadków. Wykazano także zależność przyczynowo-skutkową pomiędzy byciem ofiarą lub świadkiem przemocy w dzieciństwie a stawianiem się ofiarą przemocy w życiu dorosłym, co dotyczyło 71,3% ofiar i 75,7% świadków przemocy w dzieciństwie. Spośród badanych osób 20% przyznało,

²³ Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych, część I – raport z badania ogólnopolskiego, Polska Akademia Nauk Instytut Psychologii, Warszawa 2009, http://www.mpips.gov.pl/userfiles/File/Przemoc%20w%20rodzinie/przemoc_spol.pdf [dostęp: 1.07.2017].

że doświadczyło w dzieciństwie przynajmniej jednej z form przemocy, a więc prawie dwukrotnie mniej w porównaniu z wynikiem uzyskanym w 2008 r. (38,1%). Ofiary przemocy w rodzinie najczęściej doświadczały w dzieciństwie przemocy psychicznej i fizycznej – aż 13,4% badanych, najrzadziej przemocy seksualnej i zaniedbania – odpowiednio 1,1% i 2,4% (Miedzik i Godlewska-Szurkowa [online], b.r.). W roku 2015 przeprowadzono badania w zakresie przemocy w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Aż 58,77% respondentów oznajmiło, że nie zetknęło się i nie słyszało o przemocy fizycznej względem osób starszych. Osoby, które jednak w ciągu kilku ostatnich lat zetknęły się z tym zjawiskiem poza własną rodziną, twierdziły, że najczęstszą formą przemocy było izolowanie i zamykanie (41,2%), natomiast z szarpaniem, popychaniem, poszturchiwaniem zetknęło się 40,7% badanych, a z uderzaniem i biciem – 38,4%.

83,1% respondentów oznajmiło, że nie spotkało się z tym zjawiskiem we własnej rodzinie. Wśród osób wskazujących na jego występowanie najrzadziej wymieniane były uderzanie i bicie (14,7%). Z izolowaniem i zamykaniem oraz szarpaniem, popychaniem, poszturchiwaniem we własnej rodzinie zetknęło się 15,7% respondentów. 45,1% badanych słyszało w ciągu kilku ostatnich lat o przemocy ekonomicznej wobec osób starszych. Najczęściej spotykana forma to zabieranie pieniędzy – 48,4%, następnie zabieranie własności materialnej – 44,1%, a najrzadziej – zmuszanie do prac domowych – 42,2%.

Kontakt z przemocą ekonomiczną we własnej rodzinie w ciągu ostatnich kilku lat potwierdziło 18,5% respondentów – najczęściej było to zabieranie pieniędzy – 20,4%, najrzadziej – zabieranie własności materialnej (Miedzik i Godlewska-Szurkowa [online], b.r.). W kwestii przemocy psychicznej wobec osób starszych zadawano respondentom pytania dotyczące trzech form: „ośmieszania lub wyzywania, wytykania starości i niepełnosprawności fizycznej lub psychicznej oraz zmuszania do różnych rzeczy za pomocą pogroźek, gróźb lub szantażu”.

„Zmuszanie do różnych rzeczy za pomocą pogroźek, gróźb lub szantażu” było formą przemocy najrzadziej spotykaną poza własną rodziną w ciągu kilku ostatnich lat – tak zadeklarowało 42,1% badanych. „Ośmieszanie i wyzywanie” obserwowało 44% respondentów, zaś „wytykanie starości i niepełnosprawności” 47,9%. 18,4% osób przyznało, że kiedykolwiek we własnej rodzinie zetknęło się z ośmieszaniem i wyzywaniem, 18,8% – z wytykaniem niepełnosprawności, 15,4% – ze zmuszaniem groźbami lub szantażem. Przemoc seksualną poza własną rodziną w ciągu kilku ostatnich lat odnotowało

17% badanych, a różne nasilenia tego zjawiska we własnej rodzinie obserwowano 8,4%²⁴. Służbą najczęściej pozyskującą informacje o występowaniu przemocy w rodzinie jest policja, która od wielu lat gromadzi dane statystyczne dotyczące interwencji w rodzinach z uwagi na stosowanie tam przemocy. Pierwsze zarządzenie Komendanta Głównego Policji w sprawie metody przeprowadzania interwencji domowej przez policjantów w sytuacji przemocy w rodzinie pod nazwą „Niebieskie Karty” powstało w 1998 r. W chwili obecnej sposób działania „Niebieskich Kart” regulują przepisy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. Nr 209, poz. 1245), zaś sposób postępowania funkcjonariuszy policji regulują zapisy wytycznych nr 2 Komendanta Głównego Policji z dnia 7 grudnia 2011 roku w sprawie sposobu postępowania policjantów podczas realizacji procedury „Niebieskie Karty” (Dz. Urz. KGP Nr 10, poz. 77; Lowec [online], b.r.).

	2012	2013	2014	2015	2016
	51 292	61 047	77 808	75 495	73 531
Liczba wypełnionych formularzy „Niebieska Karta”	(w tym 44 146 wszczynających procedurę i 7146 dotyczących kolejnych przypadków w trakcie procedury)	(w tym 50 934 wszczynających procedurę i 10113 dotyczących kolejnych przypadków w trakcie procedury)	(w tym 63 467 wszczynających procedurę i 14 341 dotyczących kolejnych przypadków w trakcie procedury)	(w tym 61 133 wszczynających procedurę i 14 362 dotyczących kolejnych przypadków)	(w tym 59 590 wszczynających procedurę i 13 941 dotyczących kolejnych przypadków)

Tabela 4

Liczba wypełnionych formularzy „Niebieska Karta” na przełomie lat 2012–2016

Źródło: statystyki policji, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html> [dostęp: 30.04.2017].

²⁴ *Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Raport z badania ogólnopolskiego 2015 r. oraz badania porównawczego z lat 2009–2015*, Polska Akademia Nauk Instytut Psychologii, Warszawa 2015.

	2007	2008	2009	2010	2011
Liczba ofiar przemocy domowej ogółem	130,682	139,747	132,796	134,866	113,546
Kobiety	76,162	81,985	79,811	82,102	70,730
Mężczyźni	8,558	10,664	11,728	12,651	10,718
Dzieci do lat 13	31,001	31,699	27,502	26,802	21,394
Małoletni od 13 do 18 lat	14,963	15,399	13,755	13,311	10,704

Tabela 5

Liczba ofiar przemocy domowej: ogółem, z podziałem na płeć, względem dzieci i małoletnich w latach 2007–2011

Źródło: statystyki policji, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html> [dostęp: 30.04.2017].

	2012	2013	2014	2015	2016
Ogólna liczba ofiar przemocy	76 993	86 797	105 332	97 501	91 789
Kobiety	50 241	58 310	72 786	69 376	66 930
Mężczyźni	7 580	9 233	11 491	10 733	10 636
Ofiary małoletnie	19 172	19 254	21 055	17 392	14 223

Tabela 6

Liczba ofiar przemocy domowej: ogółem, z podziałem na płeć, względem małoletnich w latach 2012–2016

Źródło: statystyki policji, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html> [dostęp: 30.04.2017].

Praca zespołu interdyscyplinarnego

W roku 2012 przeprowadzone zostało badanie dotyczące diagnozy stopnia realizacji zadań wynikających z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, wykonywanych przez zespoły interdyscyplinarne/grupy robocze, a także realizacji procedury „Niebieskie Karty” opartej na Rozporządzeniu w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska

Karta”. W ramach przedmiotowych badań zebrano informacje o 1666 zespołach interdyscyplinarnych (z 65% gmin w Polsce). Według uzyskanych wyników większość badanych zespołów interdyscyplinarnych ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie wywiązuje się z obowiązków i zadań związanych z funkcjonowaniem zespołu interdyscyplinarnego i grup roboczych oraz z realizacji samej procedury²⁵. W skład zespołów wchodził przedstawiciele jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (100%), policji (100%), gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych (100%), oświaty (99%) i ochrony zdrowia (94%). Kurator znajdował się w 88% badanych zespołów, przedstawiciele organizacji pozarządowych w 48%, a przedstawiciele prokuratury wchodził w skład 16% badanych zespołów. Spośród nich aż 90% powoływało grupy robocze w konkretnych sytuacjach. Do tychże grup zawsze lub w większości przypadków wchodził przedstawiciele jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (100%), policji (97%) oraz gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych (80%). Przedstawiciele oświaty uczestniczyli w działaniach 60% powoływanych grup, ochrony zdrowia – w 30%, natomiast kurator sądowy był członkiem 41% utworzonych grup.

W 2012 r. procedurę „Niebieskie Karty” realizowało 96% badanych zespołów interdyscyplinarnych. Wszczyniali ją najczęściej policjanci (94%) i pracownicy jednostek organizacyjnych pomocy społecznej (67%), w następnej kolejności przedstawiciele oświaty (25%), gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych (13%) i ochrony zdrowia (10%).

Połowa (51%) badanych zespołów interdyscyplinarnych realizujących procedurę „Niebieskie Karty” zawsze zawiadamia policję lub prokuraturę o sprawach związanych z użyciem przemocy w rodzinie, które trafiają do zespołu lub grupy roboczej; 13% zawiadamia organy ścigania w mniej więcej trzech czwartych przypadków, 12% w ok. połowie przypadków, 16% w jednej czwartej, a 5% nigdy.

Najczęściej wskazywaną skuteczną inicjatywą na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest współpraca instytucji w ramach zespołów

²⁵ Diagnoza dotycząca realizacji zadań wynikających z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wykonywanych przez zespoły interdyscyplinarne/ grupy robocze, a także realizacji procedury „Niebieskie Karty” w oparciu o rozporządzenie w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”, https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA%20STRONA/Przemoc%20w%20rodzinie/2013/RAPORT_Z_BADAN_FUNKCJONOWANIE_ZI_GR_I_REALIZACJA_NK.pdf [dostęp: 1.04.2017].

interdyscyplinarnych – tak zadeklarowało 93% badanych. Kolejnym wymienionym narzędziem jest możliwość zgłoszenia do prokuratora lub na policję konkretnych przypadków – tak postępuje 89% respondentów. Wskazywano także na bezpłatne poradnictwa psychologiczne (81%) oraz na orzekanie dozoru kuratora sądowego dla osób stosujących przemoc w rodzinie (80%).

Procedurę „Niebieskiej Karty” najczęściej zamykano z powodu ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego jej stosowania (79% przypadków). Rozstrzygnięcie o braku zasadności podejmowania działań dotyczyło 50% zamykanych procedur.

W 2012 roku w przypadku ponad połowy, bo 62% badanych zespołów interdyscyplinarnych, ofiarą przemocy padały kobiety, a w przypadku 1% – mężczyźni. 37% badanych zespołów zadeklarowało, że wśród osób dotkniętych przemocą w rodzinie były zarówno kobiety, jak i mężczyźni.

W 2012 roku statystyki wymieniały najczęściej osoby w wieku od 31 do 50 lat (31–40 lat – 84%, 41–50 lat – 83%), w wieku od 19 do 30 lat (62%) i od 51 do 60 lat (64%). Osoby starsze, w wieku ponad 61 lat stanowiły 37%. W przypadku dzieci i młodzieży wiek wyniósł od 6 do 14 lat (46%) oraz od 15 do 18 lat (42%); wymienione były ponadto dzieci przedszkolne w wieku od 3 do 5 lat (19%) i najmłodsze, do 2 roku życia (9%).

Osobami, które stosowały przemoc w rodzinie, w 63% przypadkach byli mężczyźni, a w 0,4% kobiety. W pozostałej części wskazano, że wśród osób stosujących przemoc w rodzinie znaleźli się przedstawiciele obu płci²⁶. Według przeprowadzonego w 2014 r. badania pt. „Ocena efektywności systemu przeciwdziałania przemocy przez profesjonalistów”, któremu poddano profesjonalistów włączających się w przeciwdziałanie przemocy w rodzinie, 90% ankietowanych oznajmiło, że w miesiącu poprzedzającym badanie zetknęło się ze zjawiskiem przemocy w rodzinie.

W kwestii częstotliwości kontaktów z osobami dotkniętymi przemocą wskazywano, że jest ona niewielka lub umiarkowana – 61% badanych profesjonalistów stwierdziło, że zetknęło się z takimi przypadkami nie częściej niż 3 razy w miesiącu. Jedynie 10% badanych przyznało, że z przypadkami

²⁶ Diagnoza dotycząca realizacji zadań wynikających z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wykonywanych przez zespoły interdyscyplinarne/grupy robocze, a także realizacji procedury „Niebieskie Karty” w oparciu o rozporządzenie w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”, https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA%20STRONA/Przemoc%20w%20rodzinie/2013/RAPORT_Z_BADAN_FUNKCJONOWANIE_ZI_GR_I_REALIZACJA_NK.pdf [dostęp: 1.07.2017].

przemocy w rodzinie spotyka się często (więcej niż 10 razy) lub bardzo często (powyżej 20 razy; Miedzik, b.r.).

Rzecz o sankcjach za społeczną i instytucjonalną obojętność

Polskie prawo nie tylko obliguje do podjęcia określonego działania w przypadku wystąpienia przemocy w rodzinie, ale również sankcjonuje „odwracanie wzroku”. Osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych lub zawodowych powzięły podejrzenie o popełnieniu ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy w rodzinie, są zobowiązane do niezwłocznego zawiadomienia o tym policji lub prokuratora²⁷. Przepis ma na celu zobligowanie do działania pewnych instytucji, które otrzymały informację o zdarzeniu noszącym znamiona przestępstwa przemocy w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych lub zawodowych – pracowników służby zdrowia, policji, szkoły czy ośrodków pomocy społecznej. Jak łatwo zauważyć, ogranicza on interwencję do przestępstw ściganych z urzędu. Ustawodawca nałożył szczególny obowiązek również na świadków przemocy. Osoby nimi będące powinny zawiadomić o tym policję, prokuratora lub inny podmiot działający na rzecz zwalczania przemocy w rodzinie²⁸. Dodatkowo Kodeks postępowania karnego wskazuje na istnienie społecznego obowiązku informowania względem każdego, kto dowiedział się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu – prokuratora lub policji²⁹. Jednocześnie ów kodeks wskazuje, że instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu³⁰, są zobowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego

²⁷ Art. 12 ust. 1 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.).

²⁸ Art. 12 ust. 2 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.).

²⁹ Art. 304 § 1 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 1749 ze zm.).

³⁰ W tym miejscu należy zwrócić uwagę na treść art. 157 § 4 Kodeksu karnego, który stanowi, że ściganie przestępstwa określonego w § 2 lub 3 (tj. naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia), jeżeli naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia nie trwał dłużej niż 7 dni, odbywa się z oskarżenia prywatnego, chyba że pokrzywdzonym jest osoba najbliższa zamieszkująca wspólnie ze sprawcą. Jeżeli pokrzywdzonym jest osoba najbliższa, ściganie następuje na jej wniosek. Od tego momentu postępowanie toczy się z urzędu.

do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa³¹. Tym samym ustawodawca wskazuje już nie na społeczny, a prawny obowiązek, zatem jego niewykonanie przez funkcjonariusza publicznego³² może wiązać się z odpowiedzialnością karną na podstawie art. 231 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny³³.

Ustawą z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawami o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawą – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2017 r. poz. 773), której zmiany weszły w życie z dniem 13 lipca 2017 r., znowelizowano kodeks karny m.in. w brzmieniu art. 240, który stanowi o karalności niezawiadomienia o przygotowaniu, usiłowaniu lub popełnieniu wymienionego w nim przestępstwa. Tym samym niedopełnienie przez obywatela tego obowiązku będzie skutkowało odpowiedzialnością karną. Sankcjonowane jest m.in. niepowiadomienie o:

- spowodowaniu ciężkiego uszczerbku na zdrowiu;
- kwalifikowanej postaci przestępstwa zgwałcenia;
- wykorzystaniu bezradności innej osoby w celu odbycia stosunku lub innej czynności seksualnej;
- odbycie stosunku lub innej czynności seksualnej z małoletnim poniżej lat 15³⁴.

Jednocześnie ustawodawca chroni pokrzywdzonego czynem poprzez zwolnienie go z tego obowiązku, tak by nie doprowadzić do sytuacji, w której poniósłby on odpowiedzialność za niewywiązanie z niego.

Ustawodawca stworzył nie tylko prawne mechanizmy pomocy ofiarom przemocy domowej, ale przede wszystkim mechanizmy obligujące do

³¹ Art. 304 § 2 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 1749 ze zm.).

³² W art. 115 § 13 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wymieniono, kogo należy rozumieć pod pojęciem funkcjonariusza publicznego.

³³ Art. 231 § 1. Funkcjonariusz publiczny, który przekraczając swoje uprawnienia lub nie dopełniając obowiązków, działa na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 2. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10. § 3. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 działa nieumyślnie i wyrządza istotną szkodę, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. § 4. Przepisu § 2 nie stosuje się, jeżeli czyn wyczerpuje znamiona czynu zabronionego określonego w art. 228.

³⁴ Informacja w sprawie Ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego.

przerwania milczenia „niemych” dotychczas świadków, „dających społeczne przyzwolenie” działaniom sprawcy przemocy.

Konkluzja

Nierówna walka z przemocą w rodzinie toczy się każdego dnia. Milcząca postawa ofiar przemocy domowej sprawia, że rzeczywista skala zjawiska jest wciąż nieustalona. Instytucjonalna ingerencja w tak delikatną tkankę społeczną, jaką jest rodzina, wymaga wręcz chirurgicznej precyzji. Swoistym „skalpelem prawodawcy” stały się zespoły interdyscyplinarne skupiające specjalistów z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Ich ukonstytuowanie wprowadziło nową jakość do pracy z rodziną dzięki bardzo szybkiemu, precyzyjnemu obiegowi informacji pomiędzy instytucjami pomocowymi. Zindywidualizowany plan pracy z rodziną doznającą przemocy, jak również ze sprawcą staje się czynnikiem wpływającym na spadek częstotliwości wskazanego zjawiska, co odzwierciedlają analizowane dane.

Bibliografia

- Art. 9a ust. 3 Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.).
- Art. 2 ust. 1 Ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.).
- Art. 304 § 1 Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2016 r. poz. 1749 ze zm.).
- Art. 207 § 1 Ustawy z dnia 6 czerwca 1977 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2016 r., poz. 1137 ze zm.).
- Badanie dotyczące zjawiska przemocy w rodzinie wobec dzieci. Opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie wobec dzieci. Raport z badania TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej. Warszawa, lipiec 2008 r., https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Przemoc%20w%20rodzinie/dzieci_spol.pdf [dostęp: 1.07.2017].
- Bińczycka, J. (2003). Sprawca przemocy. W: J. Papież i A. Płukis (red.), *Przemoc dzieci i młodzieży* (s. 61–65). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Diagnoza dotycząca realizacji zadań wynikających z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wykonywanych przez zespoły interdyscyplinarne/grupy robocze, a także realizacji procedury „Niebieskie Karty” w oparciu o rozporządzenie w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”,

- https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA%20STRONA/Przemoc%20w%20rodzynie/2013/RAPORT_Z_BADAN_FUNKCJONOWANIE_ZI_GR_I_REALIZACJA_NK.pdf [dostęp: 1.07.2017].
- Działania Ministerstwa Prac i Polityki Społecznej na rzecz przeciwdziałania krzywdzeniu dzieci, http://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Przemoc%20w%20rodzynie/kocham%20reaguje/dzialania_mpips.pdf [dostęp: 1.07.2017].
- Herman, J. (1998). *Przemoc. Urazy psychiczne i powrót do równowagi*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Holtzworth-Munroe, A. i Stuart, G.L. (1994). Typologies of male batterers: Three subtypes and the differences among them. *Psychological Bulletin*, 116, 476–497.
- Jarosz, E. (2015). *Przemoc w wychowaniu. Między prawnym zakazem a społeczną akceptacją. Monitoring rzecznika Praw Dziecka*. Warszawa: Biuro RPD.
- Jóźwik, M. (2007). *Niezbędnik Psychologa. Przemoc w wobec kobiet w rodzinie. Opracowanie, część I, Zespół CPK, cz. 2*. Warszawa: Wydawca Centrum Praw Kobiet.
- Kałka, I. (2007). *Dzieci krzywdzone i wykorzystywane seksualnie. Poradnik dla nauczycieli, pedagogów i pracowników socjalnych*. Sosnowiec: Wydawnictwo Projekt – Kom.
- Kątna, M., Przyborowska, K., Dałek, M. i Drab, D. (2015). *Monitorowanie Losów Dziecka – interdyscyplinarna ochrona dzieci przed krzywdzeniem i przemocą*. Warszawa: Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich.
- Korzeniowski, K. i Radkiewicz, P. (2015). *Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych Raport z badania ogólnopolskiego 2015 r. oraz badania porównawczego z lat 2009–2015*. Warszawa: Polska Akademia Nauk Instytut Psychologii, https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA%20STRONA/Przemoc%20w%20rodzynie/Przemoc%20w%20rodzynie%20nowe/2015/Przemoc_wobec_starszych__2015.pdf [dostęp: 1.07.2017].
- Krahe, B. (2006). *Agresja*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Kubacka-Jasiecka, D. (2010). *Interwencja kryzysowa Pomoc w kryzysach psychologicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne.
- Lowec, M. *Diagnoza skali zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce*, https://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKewjC6o_2s6nWAhVQbLAKHa4cDScQFggsMAE&url=https%3A%2F%2Fms.gov.pl%2Fpl%2Fprobacja%2F2014%2Fdownload%2C2782%2C3.html&usq=A-FQjCNHqmfneB8S-rDsQ2NadKjiLmDM_w [dostęp: 4.07.2017].
- Markiewicz-Matyja, M. (2007). *Przemoc jako zjawisko społeczne*. W: J. Wawrzyniak (red.), *Socjologiczne i psychopedagogiczne aspekty przemocy* (s. 41–46). Łódź: Wydawnictwo Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej.
- Mazur, J. (2002). *Przemoc w rodzinie Teoria i rzeczywistość*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.

- Miedzik, M. *Ocena efektywności systemu przeciwdziałania przemocy przez profesjonalistów*, https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/_public/1_NOWA%20STRONA/Pomoc%20spoleczna/przemoc%20w%20rodzinie/RC3.pdf [dostęp: 1.07.2017].
- Miedzik, M., Godlewska-Szurkowa, J. *Badania porównawcze oraz diagnoza skali występowania przemocy w rodzinie wśród osób dorosłych i dzieci, z podziałem na poszczególne formy przemocy wraz z opisem charakterystyki ofiar przemocy i sprawców*, https://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwi8kcaBranTAhWPa5oKHbE_CCEQFggIMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.mpips.gov.pl%2Fgfx%2Fmpips%2Fuserfiles%2F_public%2FRc1.doc&usg=AFQjCNGXIIYTcnp_MxuHryJMmTTqM-iLyg&sig2=RsBKGzjLsvrjbjtrq8w2w [dostęp: 1.07.2017].
- Pilszyk, A. (2007). Obraz psychopatologiczny sprawcy przemocy w rodzinie. *Psychiatria Polska*, 41(6), 827–836.
- Plich, T. i Jarosz, E. (red.). (2003). *Encyklopedia Pedagogiczna XXI Wieku*. T. 4. Toruń: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Polacy wobec zjawiska przemocy w rodzinie oraz opinie ofiar, sprawców i świadków o występowaniu i okolicznościach występowania przemocy w rodzinie. Wyniki badań TNS OBOP dla Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej*, Warszawa, październik 2007 r., https://www.mpips.gov.pl/gfx/mpips/userfiles/File/Przemoc%20w%20rodzinie/wyniki_badan_13.11.07.pdf [dostęp: 1.07.2017].
- Poradnik Dzielnicowego „Przemoc w rodzinie”. Przemoc jest przestępstwem*. Ogólnopolskie pogotowie dla ofiar przemocy w rodzinie „Niebieska Linia”, Instytut Psychologii Zdrowia, <https://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwipk5vY36vWAhWDcBoKHYUDAoYQFggmMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.policja.pl%2Fdownload%2F1%2F29152%2FporadnikIFag.pdf&usg=AFQjCNEd2xbVXEDe5cDienqyRHhLISZNnA> [dostęp: 1.07.2017].
- Pospiszyl, I. (2008). *Przemoc w rodzinie*. W: B. Urban i J.M. Stanik (red.), *Resocjalizacja*. T. 2 (s. 57–80). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Pospiszyl, I. (1994). *Przemoc w rodzinie*. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne.
- Pospiszyl, I. (1999). *Razem przeciw przemocy*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych, część I – raport z badania ogólnopolskiego, Polska Akademia Nauk Instytut Psychologii, Warszawa 2009 r., http://www.mpips.gov.pl/userfiles/File/Przemoc%20w%20rodzinie/przemoc_spol.pdf [dostęp: 1.07.2017].
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. z 2011 r. nr 209 poz. 1245).

- Rode, D. (2010). *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*. Katowice: Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego.
- Ryś, M., (2003). *Psychologiczne źródła dysfunkcji w małżeństwie i rodzinie*. W: W. Majkowski (red.), *Rodzina polska u progu trzeciego tysiąclecia* (s. 85–104). Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Speck, O. (2005). *Być nauczycielem*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne. Statystyki policyjne, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html> [dostęp: 30.04.2017].
- Szczepanik, R. (2007). *Kulturowo-społeczna „płeć” agresji. Perspektywa pedagogiczna*. W: J. Wawrzyniak (red.), *Socjologiczne i psychopedagogiczne aspekty przemocy* (s. 57–68). Łódź: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej.
- Wojewódzki program przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Załącznik do uchwały nr XXXIII/315/2009 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 23 marca 2009 r.
- Wyciąg z informacji o realizacji przez wymiar sprawiedliwości Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w 2012 roku – dane statystyczne, https://ms.gov.pl/Data/Files/_public/ppwr/aktualnosci/wyciag-z-informacji-o-realizacji-przez-wymiar-sprawiedliwosci-kpppwr---dane-statystyczne.pdf [dostęp: 1.07.2017].
- Wysocka-Pleczyk, M. (2004). *Stereotypy ofiar przemocy a proces pomagania*. W: P. Piotrowski (red.), *Przemoc i marginalizacja Patologie społecznego dyskursu* (s. 222). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.

ZESPÓŁ INTERDYSCYPLINARNY – INSTYTUCJONALNE „PRZYMIERZE” PRZECIWI PRZEMOCY W RODZINIE

Streszczenie: Nieskuteczność dotychczasowych rozwiązań w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie wymagała podjęcia przez ustawodawcę działań legislacyjnych dających prawne podstawy do ukonstytuowania ciała zajmującego się wyłącznie przedmiotowym zjawiskiem. Jak obrazują statystyki policyjne, zjawisko przemocy w rodzinie zakorzeniło się bardzo głęboko, co sprawiło, że dotychczasowy system sankcjonowania oraz prewencja ogólna okazały się niewystarczające. Zespół interdyscyplinarny przyjął rolę fundamentu, na którym wyspecjalizowane instytucje konstruują szeroko zakrojony plan pomocy rodzinie. Tym samym konieczne stało się przybliżenie problematyki jego działania.

Słowa kluczowe: policja, ofiara, sprawca przemocy domowej, pomoc

INTERDISCIPLINARY TEAM – INSTITUTIONAL COUNTERACTING DOMESTIC VIOLENCE

Summary: The inefficiency of previous solutions in terms of counteracting domestic violence demanded that legislator take action to give legal basis to constitute a body dealing only with the case. As it is shown by police statistics, domestic violence became deeply entrenched, which made current penal system and general prevention insufficient. Interdisciplinary team became a base on which other institutions create broad family service plans. And thus it became necessary to explain how it works.

Keywords: police, victim, perpetrator of domestic violence, help